

ФУНКЦІОНУВАННЯ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

ПОПОВИЧ Дарія Володимирівна

*кандидатка економічних наук, доцентка,
доцентка кафедри фінансового менеджменту,
Львівського національного університету імені Івана Франка
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6158-444X>*

МИХАЛЬЧУК Софія Василівна

*здобувачка освітнього рівня «бакалавр»
Львівського національного університету імені Івана Франка
ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-2187-3082>*

Анотація. *Стаття присвячена аналізу динаміки функціонування страхового ринку протягом 2020-2023 років. Дослідження охопило такі показники, як кількість страхових компаній, розмір їх активів та резервів, валові страхові премії та виплати, а також рівень проникнення страхування в Україні. За результатами аналізу виявлено певні тенденції у розвитку страхового сектору країни. Надано рекомендації щодо удосконалення системи страхування в Україні, зокрема, врахування воєнних ризиків, впровадження відповідних заходів для їх управління та розробки стратегії подальшого розвитку національного страхового ринку.*

Ключові слова: *страхування, страховий ринок, війна, страхові компанії, страхові премії, страхові виплати, страхові резерви, страхові активи, рівень проникнення страхування.*

Постановка проблеми. У сучасних умовах страхування виступає як ключовий механізм накопичення коштів для компенсації збитків, що виникають внаслідок страхових подій, а також, не менш важливо, як засіб захисту бізнесу від фінансових ризиків. Страховий ринок безперечно є необхідною складовою економічного розвитку країни та невіддільною частиною її фінансового ринку. В умовах воєнного стану його безперервна робота набуває особливої вагомості, а страхові компанії, особливо ті, що спеціалізуються на страхуванні майна та життя, стикаються зі значними ризиками і повинні швидко та ефективно адаптуватися до нових умов. Тому, для забезпечення економічної стійкості країни є критично важливим забезпечення ефективного функціонування страхового ринку навіть у період війни.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вплив війни на функціонування страхового ринку України належить до найбільш дискусійних обговорень у сучасних умовах. Що стосується вітчизняних вчених, то питанням адаптації страхових компаній до викликів воєнного стану присвячували свої праці Д. Хропонюк, О. Длугопольський [1], Л. Добрик, М. Абрамов., І. Рябінін [3], В. Мельник, В. Волкова та інші.

Дослідники акцентують увагу на викликах, які постали перед страховим ринком у періоди кризи, а також виділяють можливі шляхи його адаптації до умов війни. Деякі публікації розглядають вплив воєнних дій на фінансову стійкість

страхових компаній та їх здатність витримати економічні та фінансові труднощі.

Мета статті. Метою статті є аналіз та оцінка змін функціонування страхового ринку України, його ключових показників протягом 2020-2023 рр., а також дослідження впливу війни на формування перспектив його сталого розвитку.

Виклад основних результатів. Поміж складових фінансового ринку України страховий ринок протягом тривалого часу вважався одним із найпроблемніших в основному через низький рівень проникнення та щільності страхування. Попри те, що у розвинених країнах ринок страхування є суттєвим стимулом для активних інвестицій у різні галузі економіки, оскільки за рахунок мобілізації чималих ресурсів він може задовольняти значні потреби в капіталі на тривалий період часу.

Впродовж останніх довоєнних років процеси розвитку страхового ринку України стримувалися низкою несприятливих факторів внутрішньодержавного та глобального характеру таких як: 1) політична нестабільність в країні; 2) окупація східних територій і Криму з відповідною втратою частини ринку; 3) пандемія COVID-19; 4) нестабільність на світовому ринку капіталів тощо [1, с. 120].

З початком повномасштабного вторгнення РФ на територію України ринок страхування зазнав ще більшого поглиблення проблем. Наслідком війни стали серйозні виклики для ефективності та стабільності функціонування страхового сектору країни. За таких умов усе більше страхових компаній стикаються з несприятливими умовами для здійснення своєї діяльності, включаючи зростання ризиків, невизначеність щодо майбутніх подій, збільшення витрат на відшкодування збитків та інше. Ці фактори обмежили можливості страховиків щодо розвитку, інвестування та забезпечення стабільності на страховому ринку.

Тому, проведемо аналіз показників діяльності страхового ринку в Україні протягом 2020-2023 рр., адже це дозволить зрозуміти вплив війни на рівень активності, прибутковості та стійкості страхових компаній порівняно із довоєнним періодом. Це, у свою чергу, допоможе розробити ефективні стратегії та політики управління ризиками для забезпечення розвитку страхового ринку в умовах війни.

Першим етапом аналізу є оцінка динаміки кількості учасників, які здійснюють страхову діяльність (табл. 1).

Таблиця 1

Кількість страхових компаній на ринку України у 2020-2023 рр.

	2020	2021	2022	2023	Абсолютне відхилення		
					2021 до 2020	2022 до 2021	2023 до 2022
Кількість страховиків усього, з них:	210	155	128	101	- 55	- 27	- 27
СК «non-life»	190	142	116	89	- 48	- 26	- 27
СК «life»	20	13	12	12	- 7	- 1	0

Джерело: розроблено авторами за даними [2].

Проаналізувавши дані табл. 1, можна стверджувати, що спостерігається тенденція до зниження загальної кількості страхових компаній. У 2021 р. порівняно із 2020 р. цей показник зменшився на близько 26,2%, у 2022 р. порівняно із 2021 р. – на близько 17,4%, а у 2023 р. порівняно із 2022 р. – на близько 21,1%. Якщо ж порівнювати 2020 р. і 2023 р., то на страховому ринку України кількість страхових

компаній стала меншою на 51,9%, тобто більш ніж на половину.

Така тенденція зменшення кількості страховиків пов'язана з реформами, які почали впроваджуватися у 2020 році. Починаючи з 1 липня 2020 року відповідно до Закону України від 12.09.2019 р. № 79-IX (Закону про «СПЛІТ»), функції регулювання та нагляду за ринком страхування покладено на Національний банк України у зв'язку з ліквідацією Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. НБУ застосував істотно нові підходи до регулювання та нагляду за страховим ринком, що призвело до виведення з ринку неплатоспроможних страховиків, а також очищення ринку від недобросовісних «кишенькових» страховиків [3, с. 220].

Пандемія COVID-19 теж внесла свої корективи, оскільки не всі компанії змогли адаптуватися до нових умов. Наступний етап «випробування» для національного страхового ринку почався з повномасштабною російською військовою агресією на території України [4, с. 111].

Наступним етапом аналізу є оцінка рівня валових страхових премій та виплат на страховому ринку України (рис. 1).

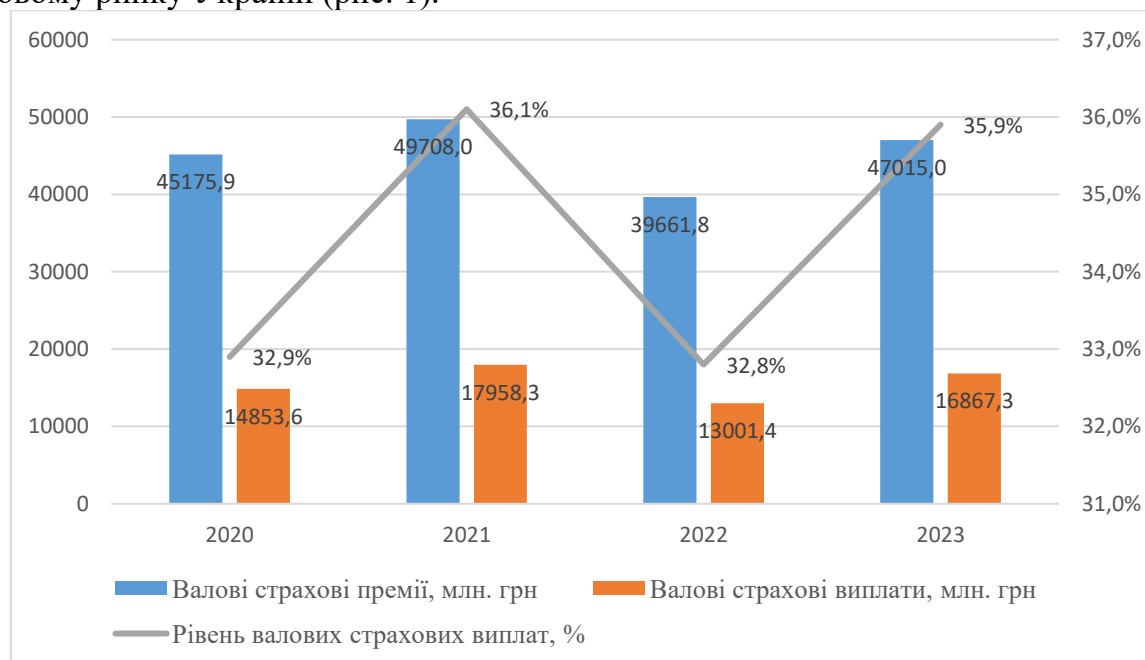

Рис. 1. Динаміка валових страхових премій та виплат на страховому ринку України протягом 2020-2023 рр.

Джерело: розроблено авторами за даними [2].

Як бачимо з рис. 1 динаміка показників є дуже неоднозначною. У 2020 та 2022 роках спостерігається негативна тенденція зменшення як валових страхових премій, так і валових страхових виплат, тоді як у 2021 та 2023 рр. – позитивна тенденція їх збільшення.

У 2021 р. валові страхові премії становили 49 708 млн грн, що на 4 532,1 млн грн або на близько 10% більше ніж у 2020 р. У 2022 р. цей показник дорівнював 39 661,8 млн грн, що на 10 046,2 млн грн або на близько 20,2% менше ніж у 2021 р. І у 2023 р. він становив 47 015 млн грн, що на 7353,2 млн грн або на близько 18,5% більше ніж у 2022 р.

Зниження надходжень валових страхових премій у 2020 р. знову ж таки ілюструє вплив пандемії коронавірусу. Через карантинні обмеження, скорочення робочих місць, зниження рівня доходів як населення, так і більшості суб'єктів

господарювання відбулася криза платоспроможності, яка негативно вплинула на обсяги надходжень валових премій до страхових компаній. Стабілізація епідеміологічної ситуації та пом'якшення карантинних обмежень дало змогу бізнесу та людям працювати, що спричинило поживлення економічних процесів і забезпечило зростання надходжень премій у 2021 р. [5, с. 75].

Обсяги зібраних страхових премій значно скоротилися, найпомітніше у II кварталі 2022 року через повномасштабну війну, яка стала стресом для страховиків: операційні ризики посилювалися, попит на страхування знизився [6, с. 42]. Проте вже у 2023 році спостерігається поступова адаптація страхового ринку до умов війни, що призвело до збільшення страхових премій.

Варто зазначити, що у страховому портфелі за 2020–2023 рр. найбільша кількість залучених премій традиційно припадає на автострахування. Отримані премії «Зеленої картки» виступили драйвером підтримки ринку, особливо після початку війни. Попит на цей вид страхування актуалізувався, оскільки багато українців виїхали на своїх автомобілях за кордон [7, с. 48].

Що стосується валових страхових виплат, то у 2021 р. порівняно з 2020 р. вони зросли на 3 104,7 млн грн або на близько 20,9%. У 2022 р. порівняно з 2021 р. цей показник зменшився на 4 956,9 млн грн або на близько 27,6%. Тоді як у 2023 р. порівняно з 2022 р. він знову збільшився на 3 865,9 млн грн або на близько 29,7%.

У загальній страховій практиці, рівень страхових виплат повинен становити не менше 50%. В Україні у 2023 р. даний показник менший від загальноприйнятого на 14,1%, що засвідчує низький рівень культури страхування [5, с. 75].

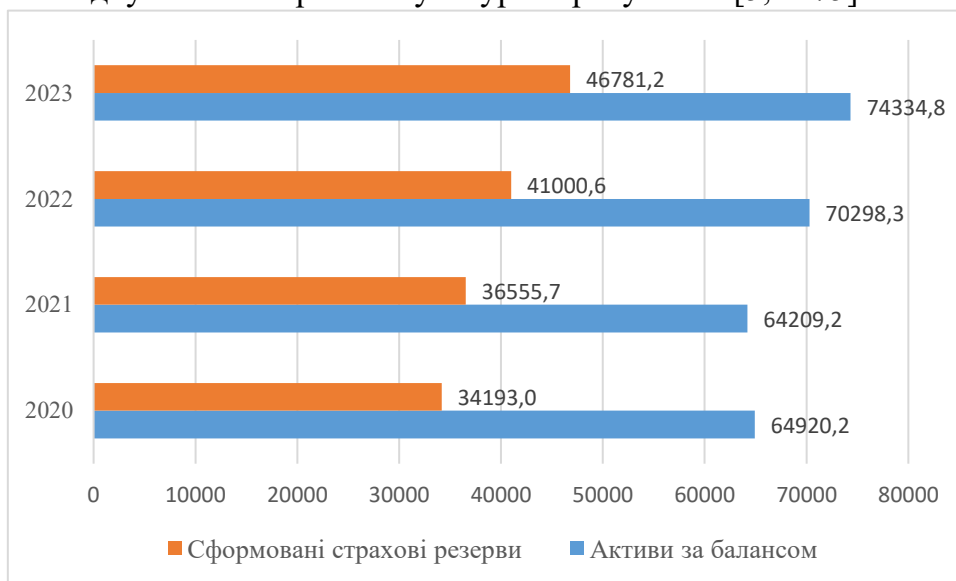

Рис. 2. Динаміка розміру активів та страхових резервів страхових компаній України протягом 2020-2023 рр., млн. грн.

Джерело: розроблено авторами за даними [2].

Як видно з рис. 2 і активи, і резерви страхових компаній мали тенденцію до збільшення. Якщо порівнювати 2020 і 2023 рр., то активи зросли на 9 414,6 млн грн або на 14,5%. Що стосується резервів, то у 2023 р. проти 2020 р. вони зросли на 12 588,2 млн грн або на 36,8%. Незначне зменшення цих показників спостерігалось у 2021 р., в основному через виключення з реєстру великої кількості страхових компаній (табл. 1) та неподання звітності низкою установ.

Зокрема, частка ризикових страховиків, що не подали звітності за 2021 рік,

становить майже 10% за кількістю та 2,7% за обсягом активів ризикових страховиків, що відзвітували за III квартал. На них припадало 2,9% премій та 0,6% сформованих резервів у III кварталі. Усі life-страховики подали звітність за IV квартал 2021 р. [8].

При дослідженні функціонування страхового ринку в Україні також важливо проаналізувати показник рівня проникнення страхування, який є одним із ключових індикаторів фінансової безпеки страхового ринку. Він визначається як співвідношення валових страхових премій до ВВП країни. Його значення протягом 2020-2023 рр. зображено на рис. 3.

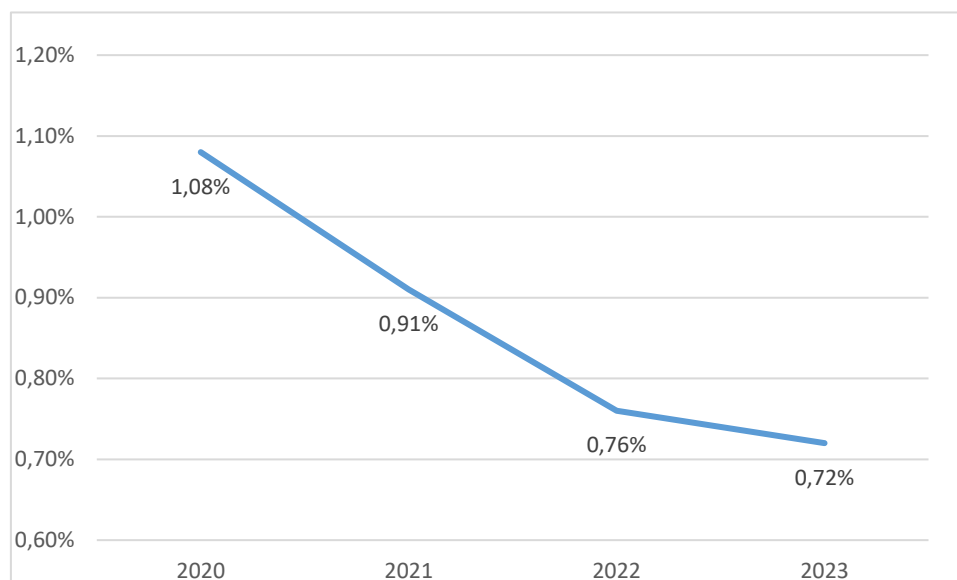

Рис. 3. Рівень проникнення страхування в Україні протягом 2020-2023 рр., %
Джерело: розроблено авторами за даними [2], [9].

Натомість, найвищий рівень проникнення страхування у світі має Тайвань – 22,1%, у Південній Кореї він становить 11,9%, у Великобританії – 9,2%, у Швейцарії та Франції 7,4% та 6,6% відповідно. Прийнято вважати оптимальним цей показник в межах 8–12% [10, с. 42-43]. Таким чином, якщо порівнювати показники проникнення страхування в Україні з аналогічними показниками інших країн, то можна зробити висновок про значне зниження рівня розвитку страхового ринку в Україні та погіршення його стану внаслідок повномасштабного вторгнення.

Підсумовуючи проведений аналіз функціонування страхового ринку в Україні під час війни, слід відзначити, що на сьогодні він знаходиться у кризовій ситуації, проте, незважаючи на безліч проблем та викликів, продовжує працювати та забезпечувати підтримку і захист суб'єктів господарювання та громадян.

До прикладу, у період пандемії страхові компанії, адаптуючись до нових умов, почали розробляти та впроваджувати нові страхові продукти. Наприклад, компанії «Оберіг», «ARX», «ВУСО», «Країна» та інші швидко зреагували і включили захист від COVID-19 до свого асортименту страхових послуг.

Що стосується ситуації після повномасштабного вторгнення, то на сьогодні повноцінного страхування від воєнних ризиків немає. Це обумовлено великими розмірами можливих збитків, які страхові компанії не зможуть покрити. Проте, усе більше страховиків починають створювати страхові продукти, що включають захист від воєнних ризиків.

Наприклад, страхова компанія «ARX Life» розробила продукт страхування

життя «Бронезахист» для цивільних осіб, що покриває і побутові випадки, і випадки, які виникли під час або внаслідок воєнних дій. Крім цього, у КАСКО «Залізний купол» страховик додав покриття пошкоджень уламками, ракетами/безпілотниками. Також він запустив страхування від пошкоджень уламками, ракетами/безпілотниками комерційної і приватної нерухомості у ліміті 20 млн гривень за об'єктом. Проте, це продукти з обмеженням території покриття і з індивідуальним погодженням, бо в страхуванні нерухомості контролюється концентрація ризиків за розміщенням об'єктів [11].

Розробка продуктів страхування воєнних ризиків свідчить про адаптацію страхових компаній до змін в економічному та політичному середовищі, але вона все ще перебуває в стадії розвитку та потребує подальшого вдосконалення. Тому, на нашу думку, створення більш ефективної та різноманітної системи страхування від ризиків, пов'язаних з війною, є надзвичайно актуальною проблемою, розв'язання якої додасть більше впевненості для інвесторів, громадян та економіки України.

Крім цього, перед страховим ринком стоїть завдання розробки стратегії його розвитку, незважаючи на усю складність поточної ситуації в Україні, щоб зрозуміти, як рухатись далі, та спільними зусиллями покращити становище страхового сектору. Також необхідним є застосування сучасних технологій в роботі страхових компаній, в тому числі і хмарних, які б дозволили забезпечити надійне збереження інформації, попри загрозу пошкодження документації та обладнання, що вже траплялось з деякими страховиками внаслідок воєнних дій [12, с. 100].

Висновки. Отже, результати аналізу функціонування страхового ринку в Україні протягом 2020-2023 рр. свідчать про переважно негативні його тенденції. Адже у цей період спостерігалися неоднозначні коливання у динаміці страхових премій та виплат, причому рівень виплат виявився незадовільним у порівнянні з міжнародними стандартами. У загальній страховій практиці, він повинен становити не менше 50%, у той же час в Україні у 2023 р. він становив лише 35,9%. Після проведення дослідження рівня проникнення страхування в Україні можна стверджувати, що розвиток українського страхового ринку значно відстає від світових стандартів.

Незважаючи на ці проблеми, страховики все таки змогли збільшити свої активи та резерви, демонструючи здатність до адаптації до складних умов. Постійне зменшення кількості страхових компаній, яке відбувалося протягом аналізованого періоду, означає очищення ринку від фінансово слабких та неплатоспроможних компаній.

На сьогодні неможливо провести повноцінну оцінку впливу військових дій на стан страхового ринку, проте впровадження запропонованих заходів може покращити його функціонування та розвиток, що сприятиме зростанню всіх галузей національної економіки.

Список використаної літератури

1. Хропонюк Д. О., Длугопольський О. В. Сучасні проблеми та перспективи розвитку страхового ринку України. *Innovation and Sustainability*. 2023. № 1. С. 118–126. URL: <https://doi.org/10.31649/ins.2023.1.118.126>.
2. Дані наглядової статистики Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist#6>.
3. Добрик Л., Абрамов М., Рябінін І. Воєнний вплив на страховий ринок України: аналіз перешкод та реструктуризація фінансового ландшафту. *Review of*

transport economics and management. 2023. № 10 (26). С. 218-229. URL: <http://pte.diit.edu.ua/article/view/292851/293260>.

4. Попович Д. В., Біда М. С., Закорко К. К. Тенденції розвитку страхового ринку України в умовах воєнного стану. Молодий вчений. 2023. № 3 (115). С. 110-114. URL: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2023-3-115-21>.

5. Мельник В., Волкова В. Функціонування страхового ринку України: нові виклики та загрози. Галицький економічний вісник. 2023. № 5 (84). С. 71-80. URL: https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2023.05.

6. Офіційний сайт НБУ. Звіт про фінансову стабільність, грудень 2023 року. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2023-H2.pdf?v=7.

7. Марина А. С., Пеценко М. В. Страховий ринок України в умовах війни. Цифрова економіка та економічна безпека. 2023. Вип. 5 (05). С. 44-51. URL: <https://doi.org/10.32782/dees.5-7>.

8. Forinsurer. Підсумки страхового ринку України за 2021 рік. URL: <https://forinsurer.com/news/22/05/30/41284>.

9. Офіційний сайт Мінфіну. Економіка України. ВВП України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/>.

10. Пономаренко О. В. Трансформація страхової культури на ринку страхових послуг. Збірник наукових праць Уманського НУС. 2023. Вип. 102. С. 36–47. URL: <https://journal.udau.edu.ua/assets/files/102/102.2/4.pdf>.

11. Економічна правда. Економіка. Онлайн послуги, мобільний застосунок, воєнні ризики. Як змінився ринок страхування. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2024/03/11/710928/>.

12. Гаврилко Т. О., Мельничук О. П. Діяльність страхових компаній в умовах ризик-середовища воєнної економіки. Причорноморські економічні студії. 2022. Вип. 78. С. 95-102. URL: <https://doi.org/10.32782/bses.78-15>.